

էր այս նախապաշարումը նախնեաց
մէջ . ամենատգեղ անձի մէջ կարելի է
ամենաբարի զգացումներ և հոգի դրտ
նել և փոխադարձաբար . մարմնոյ ձե-
ւերը երբէք յարաբերութիւն չունին
հոգւոյ բնութեան հետ . հոգին ան-
նիւթ և անձեւ է :

Ասանք մարդոյ կենաց պատմութե-
նէն արտաքոյ , լոկ իւր ներքին և ար-
տաքին շարժմանց յարաբերութեան
նկարագրութիւններն էին , որք մեծաւ
մասամբ կենդանեաց վրայ կը պակսին :
Այսպէս մարդկային մարմնոյ մէն մի
մասունքն մեծ տարբերութիւն ունին
կենդանեաց կազմութեանէն , որոց ման-
րամասն բաղդատութիւնը աւելորդ է
աստանօր ներկայացնել :

Ինչպէս յիշեցինք մարդը կենաց այս
երորդ շրջանին մէջ ստացած է իւր
ներքին և արտաքին կարողութեանց
կատարելութիւնը . զօրութիւնները ի-
րենց բարձրագոյն կէտին հասած են .
խորհուրդ , դատողութիւն , իմացա-
կանութիւն , ոյժ , բնական և բարոյա-
կան տաղանդներ վերջին կէտին վրայ
են . մանկութեան և պատանեկու-
թեան սերմերը , թէ՛ բարի և թէ՛ չար ,
պտղաբերութեան վիճակի մէջ են :
Հարկ է այսուհետեւ վերստին սոյն
բարձր աստիճաններէ վար իջնալ հետ
զհետէ : Տարիքը 36—40 ամեայ շրջանը
բոլորեց :

(Շարունակելի է :

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ՏԻԵԶԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՊԱՐԶ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն , տես թիւ 6 :)

ԳԼՈՒԽ Է .

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՄՆՈՅ

Շարունակութիւն :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՔ ՄԱՐՄՆՈՅ

Բիշիւցայի պատմութիւնը . — Գործարա-
նաւոր եւ անգործարանաւոր մարմնե-
ներ . — Բիւրեղացում . — Ծակոտկենու-
թիւն . — Առաձգութիւն . — Ճնշականու-
թիւն . — Բաժանականութիւն :

ՕՐ . ԹԱԳՈՒՀԻ . — Բիշիւցան կարգա-
յաճ էք :

ՄԱՐԻԱՄ . — Ո՛չ , օրիորդ , ի՞նչ է Բի-
շիւցան :

ՕՐ . ԹԱԳ . — Սբանչելի գիրք մ'է ,
որոյ մէջ կը պատմուի բանտի մը բա-
կին մէջ բուսած փոքրիկ տունկի մը
պատմութիւնը : Այս բակը խեղճ կա-
լանաւորի մը շրջագայութեան յատ-
կացած էր , որ տեսաւ այս տունկը
երբ անոր առաջին երկու տերեւները
տակաւին ձեր ճիւղթ մասին եղուն-
գէն փոքր էին : Զայն ջրեց , խնամեց ,
սիրեց և Բիշիւց (փոքրիկ) անուանեց :
Երբ Բիշիւցան քիչ մը մեծցաւ , իւր
կնքահայրը վերցուց այն երկու մեծ
սարքարերը , որոց մէջ ծնած էր նա
և իբր անձուկ որբանի մը մէջ պար-
փակուած : Բիշիւցա այսու աղատու-
թիւն ստանալով՝ իւր արմատներն
երկրի խորերն արձակեց և իւր ոստե-
րը գէպ 'ի երկինք բարձրացուց . յետոյ
օր մ' իւր մէկ ոստին վերայ գեղեցիկ

ծաղկի մը փթթեւն տեսնուեցաւ : Կալանաւորն այնպէս սիրեց այս ծաղիկը ինչպէս հայր մ'իւր որդին : Բիշօլաօր ըստ օրէ աճելով՝ կը գեղեցկանար : Երբ կալանաւորը բանտէն արձակուեցաւ, իւր հետ տարաւ զայն : Բիշօլա տեղափոխուելով՝ նոր ծաղիկներ տըլաւ, որոց սերմերը հովէն ցրուելով՝ ուրիշ տեղեր ալ փոքրիկ Բիշօլաներու ծնունդ տուին :

ՅԱՍՈՒՐ. — Կալանաւորին Բիշօլան ինչպէս կըցաւ ինքնին բակին մէջ բուսնիլ առանց տնկուելու կամ ցանուելու :

ՕՐ. ԹԱԳ. — Հովը քանի մը սերմեր, ո՞վ գիտէ թէ ո՞ւրիկէ, թերեւս չըջականերէն, առնելով՝ կալանաւորին բաւ կը բերսծ ձգած էր. վասն զի պէտք չէ կարծել, որ տունկերն առանց ցանուելու կը բուսնին. դաշտերուն մէջ խոտ մը չը բուսնիր մինչեւ որ նման խոտի մը սերմը գետին չ'իյնայ : Երբ սերմերն անգամ մը գետին իյնան, կ'ուռնին, արմատ կը ձգեն եւ ոստեր կ'արձակեն : Արմատներն գետնին մէջ իրենց սնունդը ծծելով կ'աճին. իսկ ոստերն ու տերեւներն օդին և արեւին մէջ կը սնանին : Մէկ խօսքով տունկելը կ'ապրին. որովհետեւ սերմէ մը ծնիլը, սնանելով աճիլը, ուրիշ սերմեր արտադրելը և չորնալով մեռնիլը ո՛չ այլ ինչ է, բայց եթէ ապրիլ, Թէ պէտ այս կեանքը կենդանեաց կենաց չափ բազմակողմանի չէ. բայց վերջապէս ապրիլ է :

Հարկ է խոստովանիլ, որ մեծ տարբերութիւն կայ առնակի մը և օրինակի համար. քարի մը մէջ, որ ո՛չ ուրիշ քարէ մը իլծնէ, ո՛չ մեծնալու համար իլմանի, ո՛չ իլմանի, և վերջապէս հարկաւոր դարեր կրնայ մի և նոյն մնալ եթէ ո՛չ որ չը մօտի իրեն :

Եւ որովհետեւ բոլոր տեսնուած

և չօգտուած բաները մարդն կը կոչուին, ուստի բնութեան մէջ մարմիններն երկու տեսակի կը բաժնուին, այն է ապրող և չապրող մարմիններ :

Եթէ զձեզ յոգնեցնելէ չը վախճայի, այս երկու տեսակ մարմնոց յատկացեալ անունները պիտի ըսէի ձեզ :

ՄԱՐ. — Որո՞նք են այդ անունները, օրիորդ :

ՈՐԻ. ԹԱԳ. — Կենդանիներն ապրելու համար գործարաններ ունին, այն է բերան, ստամոքս, սիրտ, եւ այլն. տունկերն ալ ապրելու համար գործարաններ ունին, այն է արմատներ, ոստեր և տերեւներ : Կենդանիներն ու տունկերը ապրելու համար գործարաններ ունենալով՝ գործարանաւոր մարմինք կը կոչուին. իսկ քարերը, մետաղները, ջուրը, օդը, վերջապէս այն ամեն բաները, որոնք չեն ապրիր և գործարաններ չունին, անգործարանաւոր մարմինք կը կոչուին :

ՄԱՐ. — Այս անունները շատ բնական կ'երեւին :

ՕՐ. ԹԱԳ. — Այո՛, երբ մարդ անոնց նշանակութիւնը լաւ հասկնայ :

ՅԱԿ. — Այս չ'ապրող անգործարանաւոր մարմիններն անօգուտ կ'երեւին ինձ :

ՕՐ. ԹԱԳ. — Իրաւ կըսես. — սակայն տակաւին ջրոյ վերայ միայն խօսած եմ ձեզ. արդէն տեսանք թէ՛ ինչպէս ջուրն սառի և շոգիլ կը փոխուի, միթէ օգտակար չըլլա՞ր նոյնպէս գիտնալ թէ՛ ջուրն ինչպէս ամպ, անձրեւ, մէղ, ցոլ, ձիւն, կարկուտ, եղեամն և սլաղ կ'ըլլայ, որովհետեւ ջուրը կրնայ այս ամեն ձեւերն ստանալ : Եւ միթէ մեղ օգտակար չէ՞ դիտնալ թէ՛ շոգին ինչպէս կը կազմուի եւ ինչպէս 'ի գործ կ'աճուի, որպէս զի կարենանք ինքնին շոգի կազմել եւ անով շոգեկոտքերը քաղցնել :

ՅԱԿ. — Ուրեմն շագեկառքն քայլե-
ցընողը շագիւն է :

ՕՐ. ԹԱԳ. — Անտառակոյս :

ՅԱԿ. — Ի՞նչպէս :

ՕՐ. ԹԱԳ. — Ասիկա օգտակար է
ուրեմն ձեզ :

ՅԱԿ. — Այո՛, օրհորդ :

ՕՐ. ԹԱԳ. — Շատ լաւ, ուրիշ օր
մը պիտի ըսեմ ձեզ : Երբ մարդ բան
մը չգիտեր, կարծէ թէ ոչինչ չըկայ,
կամ շատ քիչ բան կայ սորվելու, բայց
յետոյ որչափ սորվի նոյնչափ բացորոշ
կը տեսնէ, որ առաջին տեսութեամբ
սննչան կարծած բանը՝ կարեւորու-
թիւն ունի. հետաքրքիր կ'ըլլայ և կը
փափոքի սորվիլ : Երբ մարդ քիչ մը
սորվի, սւսումն կը սկսի իրեն հաճելի
ըլլալ, և որչափ աւելի սորվի, այնչափ
աւելի կը փարի անոր, որովհետեւ այն
ատեն ամեն բան աւելի օգտակար
կ'ըլլան : Տեսնուած են այնպիսի գիտ-
նականներ, որոց ուսումնասիրութիւնն
այնչափ զօրացած էր ուրիշ ամեն հա-
ճոյքներէ, որ իրենց բոլոր օրերն եւ
գիշերներուն մէկ մասն ուսմանց պա-
րտադրուի կ'անցնէին : Բայց որովհետեւ
սկզբնաւորութիւններն երբեմն քիչ
զուարճալի են, ուստի պէտք է մարդ
քաջաբար աւնու իւր առաջին քայլե-
րը, որպէս զի յետ ժամանակաց ուս-
ման մէջ աւելի հաճոյք եւ օգուտ
գտնէ :

ՅԱԿ. — Ձիւնի նման մէջերնին ասու-
ղեր տեսնուող ուրիշ մարմիններ ալ
կան :

ՕՐ. ԹԱԳ. — Քանի մը մարմնոց մէջ
մասնկաց խումբերն, որ Էթէրը կը կո-
չուին, խաղի փոքրիկ քուէի ձեւն ու-
նին :

Ոմանց մէջ փոքրիկ արկղի ձեւով
են, որոց երկայնութիւնը լայնութեան
հաւասար է. բայց բարձրութիւննին
երկայնութենէն աւելի է եւ իրարու

վերայ զրուած խաղի երկու քուէի կը
նմանին :

Ոմանց մէջ երկայն փոքրիկ տուփի
մը ձեւն ունին, որոց երկայնութիւնը,
լայնութիւնը և բարձրութիւնը իրար-
մէ տարբեր են :

Եւ ոմանց մէջ վերոգրեալ ձեւե-
րէն մերթ մէկին և մերթ միւսին կը
նմանին, միայն թէ ասոնց ձեւն այն-
պիսի կերպով երկարած է, որ անկիւն-
ները աւելի երկու հակադիր կողմերը
ձգուած են և իրենց երկու երեսները
կամ բոլոր երեսներն երկայն ձեւ մը
ունին, որ լեղանիւն կը կոչուի :

Եթէ այս բիւրեղներն սեղանի մը
վերայ զատ զատ դնենք, ոմանք վերու-
գրեալներուն նման ուղիղ դիրք կ'ու-
նենան և ոմանք խոտոր, վրին ծայրը
պատին յեցած շարժական սանդիւխ մը
նման :

Վերոգրեալ ձեւերուն որ և իցէ
մէկին նմանող այս բոլոր բիւրեղնե-
րուն եղբայնկիւններն երբեմն կտրուած
կ'ըլլան, որով երեսներն տաշուած
փոքրիկ սիւնակի մը ձեւը կ'առնեն :
Եւ երբեմն ալ վերոգրեալ ձեւերուն,
որ և իցէ մէկին ձեւը կ'առնեն և ի-
րենց երկու հակադիր կողմերն բրգա-
ձեւ կը յանգին (1) :

Այս խումբերէն ոմանք այնքան
փոքր են, որ միայն մանրացոյցով կը
տեսնուին : Զոր օրինակ եթէ այս կեր-
պով հասարակ աղի հատիկ մը դիտենք,
անոր մէջ քսան կամ երեսուն հատ
փոքրիկ խումբեր կը տեսնենք, որոց
իւրաքանչիւրը խաղի քուէի մը ձեւն
ունի : Ուրիշ մարմնոց մէջ այս բիւ-
րեղներն աւելի մեծ են և իրենց ձեւն

(1) Հանքաբանութեան թանգարանաց մէջ եւ
քանի մը վաճառականաց քով Տիւրքիաց այս ամեն
ձեւերուն փայտէ օրինակները կը գտնուին :

աւելի զիւրաւ կը տեսնուի . օրինակի համար ժայռի բիւրեղի մը մէջ այս խումբերն գրեթէ ձեր մատին մեծութիւնն ունին եւ երեսնին տաշուած ու բրգաձեւ յանգած փոքրիկ սիւնակներու ձեւն ունին :

Երբ շաքարագործի մը խանութն երթաք , վանաչաքար ուղեցէք և չը կերած զայն լաւ մը դիտեցէք , որ աւտեն տարբեր մեծութեամբ եւ ձեւով բիւրեղներ պիտի տեսնէք : Երբ դեղարանի մ'առջեւէն անցնիք , քիչ մը կեցիք և ընդհանրապէս լայնաբերան շիշերու մէջ 'ի ցոյց դրուած զանազան գոյներով գեղեցիկ բիւրեղներն նկատեցէք : Վերջապէս երբ հանքաբանութեան թանգարան մը երթաք , լաւ դիտեցէք , ուր ամեն ձեւով և ամեն մեծութեամբ անհուն օրքանութեամբ բիւրեղներ պիտի տեսնէք :

Ընդհանրապէս երբ մարմին մը դանդաղութեամբ հեղուկ վիճակէ հաստատուն վիճակի անցնի , իւր մասնիկները կանոնաւոր խումբեր կամ բիւրեղներ կը կազմեն . այս երեւոյթը բիւրեղացումն կը կոչուի : Ինչպէս արդէն ըսինք բիւրեղացման ձեւերը բազմաթիւ են , սակայն անոնց ձեւերուն մէջ առաջին ակնարկով տեսնուած այս տարբերութիւնները , երբ լաւ դիտենք , որ վերոգրեալ ձեւոց որ և իյէ մէկուն հետ վերաբերութիւն մ'ունին : Ուրեմն բիւրեղաց առաջին խումբերը մասնիկներու միաւորութեամբ կը ձեւանան , յետոյ այս խումբերն ալ միանալով աւելի մեծ խումբեր կը կազմեն , որոնք երբեմն խիստ կանոնաւոր ձեւեր կ'ունենան և շատ անգամ անկանոն :

Հաստատուն վիճակի անցնելով չը բիւրեղացող մարմնոց մէջ մասնիկները պարզապէս իրարու մօտենալով իրենց բաւարարէր փոքրիկ միջոցներ կամ ծակ-

իւնէր (1) կը թողուն :

ՅԱԿ.—Քարին մէջ ալ ծակալիք կան , ՕՐ . ԹԱԳ.—Անտարակցա : Եթէ չէք համոզուիր , քարի մը վրայ մեղան թափեցէք և սոսի մը յետոյ նոյն քարը քերեցէք , պիտի տեսնէք որ մեղանը քարին մէջ մտած է , անկարելի պիտի ըլլար , եթէ քարը ծակալիք չունենար :

ՄԱՐ.—Ամեն հեղուկ մարմին կըրնայ հաստատուն վիճակ առանալ :

ՕՐ . ԹԱԳ.—Կը կարծուի թէ ամեն մարմին կրնայ յաջորդաբար հաստատուն , հեղուկ և կազային վիճակ ըստանալ , եթէ կարելի ըլլայ զոմանս սաստիկ պաղեցնել և զոմանս սաստիկ տաքցնել . վասն զի եւ ոչ մէկ մարմին մի և նոյն ջերմաստիճանի մէջ իւր վիճակը չը փոխէր : Զորօրինակ ջուրը սառեցնելէն աւելի ցրտութիւն պէտք է ձիթալիլը սառեցնելու համար , եւ կապորը հալեցնելէն աւելի ջերմութիւն պէտք է ոսկին և արծաթը հալեցնելու համար : Սառը հալեցնելու համար շատ քիչ տաքութիւն պէտք է և դիտէք արդէն , որ արեւու շառաւիղ մը բաւական է ձիւնը հալեցնելու համար :

ՄԱՐ.—Կարելի է ուրեմն ոսկին եւ արծաթը հալեցնել :

ՕՐ . ԹԱԳ.—Անշուշտ , նոյնպէս նաեւ երկաթը , պղինձը , անագը , զինկը և այլն : Այս մետաղները հեղուկ եղած ժամանակին միայն կաղապարներու մէջ կը թափուին և սրաղելով հաստատուն կ'ըլլան . և երբ կաղապարներէն հանուին , իրենց ստացած ձեւը կը պահպանեն : Ահա այսպէս կը շինուին թնդանութները , զանգակները և ամեն տեսակ թափու իրերը :

ՄԱՐ.—Բոլոր շոգիները ջրոյ շոգիին նման են :

ՕՐ . ԹԱԳ.—Ամենքն ալ քիչ կամ

(1) Տես նախընթաց գլխոյն մէջ :

շատ ճշգրտան են, այսինքն կրնանք դա-
նանք սեղմել և փոքրիկ միջոցի մը մէջ
մեծ քանակութիւն մը անփոփել. նոյն
պէս նաեւ առաջիկայ են. վասն զի որչափ
ճշգրտան նոյնչափ իրենց տարածուե-
լու ջորութիւնը կ'աւելնայ, իրենց ընդ-
դիմացող արգելքը վերցնելու կամ
խորտակելու համար, եթէ այս ար-
գելքը աւելի ջորաւոր չըլլայ. որով
հետեւ շոգւոյ մասնիկները միշտ զի-
րար կը վտնեն և իրենց ունեցած մի-
ջոցը կը գրաւեն: Մասնիկներն այս
կերպով գրեթէ յանհունս կը բաժնը-
ւին. ուստի կը հետեւի թէ կազերը
շատ Բաթմանիան են նաեւ: Այս բաժա-
նականութիւնը փորձելու համար, սե-
նեակիդ մէջ, օրինակի համար, եթերի
կաթիլ մը թափէ. այս կաթիլը ան-
միջապէս կը շոգիանայ և սենեակիդ ո՞ր
կողմն ալ ըլլաս, մասնիկներու ներգոր-
ծութիւնը կը զգաս:

ՄԱՐ. — Ուրեմն այս մասնիկները
պէտք է որ շատ փոքր ըլլան:

ՕՐ. ԹԱԳ. — Հաստատուն և հեղուկ
մարմնոց մէջ մասնիկները չափազանց
փոքր են. որով այս մարմիններն ալ
խիստ Բաթմանիան են: Օրինակի համար
եթէ պուտ մը մելան կաթեցնենք ջը-
րով լի կոնքի մը մէջ, այս ջուրը բոլ-
րովն սեւ գոյն մը կ'առնէ. այսու
կրնանք գատել թէ՛ մելանի մասնիկնե-
րն որչափ փոքր եղած պիտի ըլլան.
որովհետեւ բաժնուելով՝ կարողացան
կոնքի պարունակած բոլոր ջուրին հետ
խառնուիլ: Ապակիին բաժանականու-
թիւնը ցուցնելու համար, բնագիտու-
թեան թանգարանի մը մէջ ապակիէ
կեղծեամ մը տեսած եմ, որոյ մազերը
մարդոյ գլուխը զարգարող ամենա-
նուրբ մազերէն ալ աւելի նրբագոյն
էին:

ՄԱՐ. — Հաստատուն և հեղուկ մար-
միններն ալ առաձիգ և ճնշական են:

ՕՐ. ԹԱԳ. — Հաստատուն մարմին-
ներէն ոմանք շատ առաձիգ են, բայց
շոգիէն տարբեր կերպով: Չոր օրինակ
քաւչուն առաձիգ է. վասն զի երբ
դոյն ջորութեամբ մը ճնշենք կամ ձը-
գենք, այս ջորութիւնը դադրածին
պէս ինքնին իւր նախկին ձեւը կ'առ-
նէ. նոյնպէս պողպատէ թիթեղ մը
տարբեր առաձգութիւն մ'առնի. վա-
սնն զի երբ դոյն ջորութեամբ մը ձը-
գենք, այս ջորութիւնը դադրածին
պէս, ինքնին իւր նախկին ուղղու-
թիւնը կ'առնէ: Հաստատուն մար-
մինները կաղերէն, քիչ ճնշական են, և
հեղուկներն ալ՝ հաստատուններէն:
Ֆլորանսի մէջ երկու ջրհանադործներ
օր մը ոսկիէ սնամէջ գունտի մը մէջ
ջուրը ճնշել ուղեւիով՝ մեծ ջորու-
թեամբ գունտը ճնշեցին. բայց մէջի
ջուրը փոխանակ սեղմուելով՝ փոքրիկ
միջոցի մը մէջ պարունակուելու, ոսկե-
ւոյ ծակախներէն դուրս ելաւ:

ՄԱՐ. — Շոգիներն ալ ծակափք ու-
նին:

ՕՐ. ԹԱԳ. — Անշուշտ. որովհետեւ
իրենց մասնիկներն իրարմէ քիչ կամ
շատ կը հեռանան. կամ իրարու կը
մոտենան. հետեւաբար իրենց ծակ-
ախներն այնչափ մեծ կ'ըլլան, որչափ
քիչ ճնշուած ըլլան:

ՄԱՐ. — Հապա հեղուկները:

ՕՐ. ԹԱԳ. — Հեղուկները քիչ ծա-
կոտկէն են. որովհետեւ խիստ քիչ
ճնշական են:

ՄԱՐ. — Հապա հաստատուն մար-
մինները:

ՕՐ. ԹԱԳ. — Ոմանք շատ ծակոտկէն
են և ոմանք քիչ: Օրինակի համար ջը-
րոյ պարզուաներու քարերը խիստ ծա-
կոտկէն են և այս ծակախներն ջրոյ
մասնիկներէն մեծ են. իսկ ջուրը պղ-
տորող մանր մարմիններէն փոքր: Յա-
կոյ, դու որ սորվել կարելի եղած ա-

մեն բան ուսանելու օգտակարութեան վրայ մերթ ընդ մերթ կը կասկածիս, այս վերջին օրինակով պիտի համոզուիս, որ եթէ բոլոր աշխարհ քեզ նման անտարբեր ըլլար, քարին ծակոտկէնութիւնը անծանօթ պիտի մնար և անով պարզութեան շինելու գիւտը տեղի չը պիտի ունենար և դու որ ձմեռը մեծ քաղաք մը կը բնակիս, ուր վճիտ ջրոյ աղբիւրներ չը կան, դատապարտուած պիտի ըլլայիր աղտեղի ջուրեր խմելու:

Մարմնոց այս ծախսիւններէն, առօրինակներ, ճնշաններ և բաժանականներ՝ մարմնոց ընդհանուր յափտանքներ կը կոչուին, որովհետեւ ամեն մարմին, ինչպէս արդէն տեսանք, քիչ կամ շատ այս յատկութիւններն ունի:

(Շարունակելի:)

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ի Սուրբ Էջմիածին, 1876 Յուլի 20.

(Շարունակութիւն, տես թիւ 6:)

Զարմանալին այն է որ Մալականները օտար երկիրներէ գաղթած, մանաւանդ թէ հալածուած, իրենց ժրաջան աշխատութեամբ բան կարգաւորելէն զինի, բաւականի հարստացած և ապահով կերպիւ կ'ապրին. իսկ Հայք որ բնիկ երկրին տէրը պիտի լինին, մնացած են այդպիսի ողորմելի կացութեան մէջ. պատճառը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ իրենց անհոգութիւնը և անտարբերութիւնը, խափանելի և այսպանելի այն սովորութիւնը, որ մէջերնին իբրեւ առած եղած է, չստեմ օրէնք, մեր նախնիքէն այսպէս փեսայ էնք. թերևս նախնիք ըստծնին այն պիտի լինի՝ որ Պարսկական և այլ զանազան աղգաց

բռնութեանց ժամանակ իրենց նախնիքը այդ յետին թշուառութեան հասուցած են, և իրենց ալ ժառանգ մը նացած է. այլ այժմ այդ ժամանակները անցած են. կան նաեւ նախնի սերունդէն մնացորդներ քաջ և զօրեղ առողջ հասակով երիտասարդներ, անուանի ձիաւարժութեան և զինաշարժութեան մէջ. ուսմանց և քաղաքակրթութեանց մէջ վարժ և գործոն անձինք ևս շատ կը գտնուին, որոնք թէ՛ Տէրութեան պաշտօններու և թէ՛ տուր և առիկ գործերու մէջ յառաջացած են: Այս փոքրիկ գիտողութիւնը ընելէն զինի կը դառնանք մեր նպատակին: Աստի փութով մեկնելով՝ կանուխ ժամանցինք Մալականաց գիւղ մի որ գետակին ափունքը ձորակին մէջ շինուած է: Մալականք անտառէ պարապ մը նացած լեռներու կողերը ըստ կարի մշակած են, կանայք առ տնին գործս ժիր և աշխատասէր, տարազ զգեստուց և լեզու իրենց հայրենեացն է, արեւելեան լեռան ստորոտը բարեհամաղբիւր մի կը բոխի: Դիտողութեան առնելու արժանաւոր կետը սա է: Երեկոյին այս սակաւաթիւ Մալականաց հօտը, արջառաց և երկվարաց նախիրը արօտէն դառնալով եկան, ամենեքեան պարարտք և առողջ, իւրաքանչիւրը յատկացեալ տուններու եւ գոմերու բաժնուեցան, արդիւնաբեր իւրաքանչիւր իւր տեսակին մէջ: Բընակչաց սակաւութեան նկատմամբ հարստութիւնը շատ էր, և զարմացման արժանի, սորա հալածեալ և սքսորեալ մարդիկ, երբ այսպիսի բնակութիւն հաստատեցին, և երբ այս քան կենդանիներ դարմանեցին և աճեցուցին, և այսօր մեծ հարստութեանց տէր եղած հանգիստ կ'ապրին. ուրեմն աշխատութիւնը անտեսագիտութեան հետ լծորդելով ամեն